

Straffereaksjonsutvalgets utredning

25.11.24

Maria Sigurjonsdottir

Linda Grøning

Utvalget for strafferettslige reaksjoner og psykisk helse (straffereaksjonsutvalget)

- Oppnevnt ved kongelig resolusjon 20.06.2023.
- For å evaluere forvaring, særreaksjonene tvungent psykisk helsevern og tvungen omsorg, og utrede ivaretakelsen av domfelte og innsatte med alvorlige psykiske lidelser eller utviklingshemming
- Utvalget ledes av Anne Cathrine Frøstrup
- Utvalget skulle opprinnelig avgi utredningen i form av NOU til Justis- og beredsskapsministeren og Helse- og omsorgsministeren innen 1. september 2024.
- Utvalget har fått utsatt frist til 1. mars 2025.

Utvalgets medlemmer

- Anne Cathrine Frøstrup, fagdirektør Domstolsadministrasjonen
 - Lars-Erik Borge, professor i samfunnsøkonomi NTNU
 - Thale Kristine Bostad, enhetsleder for fengselspsykiatrisk polikl. OUS
 - Linda Grøning, professor i strafferett Univ. i Bergen
 - Bjørn Gudbjørgrud, kommunedirektør Sandefjord kommune
 - Hanne Hamsund, daglig leder for Fangers pårørende
 - Anders Henriksen, divisjonsdirektør Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
 - Øyvind Holst, rådgiver SIFER
 - Ragnhild Johansen, assisterende fagdirektør Helse Midt-Norge
 - Randi Rosenqvist, spesialist i psykiatri

Utvalgets medlemmer

- videre:
 - Tonje Sandal, fengselsleder Ila fengsel og forvaringsanstalt
 - Maria Sigurjonsdottir, overlege Klinikk sikkerhetspsykiatri, Helse Bergen
 - Arne Toft, fengselsbetjent Bjørgvin fengsel (ungdomsenhet Vest)
 - Anita Vatland, daglig leder Pårørendealliansen
 - Leif Magne Viste, fengselsleder Åna fengsel
 - Per Wilhelm Wilhelmsen, seksjonsleder habilitering, UNN

Sekretariatet

- Administrativt knyttet til Justisdepartementet ved avdeling for kriminalitetsforebygging
- Toril Kristiansen Høyland, sekretariatsleder
 - Ingrid Tambs Andresen
 - Carina Vigsnæs
 - Heidi Sødergren
- (Mona Keiko Løken, Signe Beckman)

Arbeidsnavn . . .

- Utvalg for strafferettslige reaksjoner og psykisk helse
- Planen var å levere rapport 1. september 2024
- Fristen er forlenget til 1. mars 2025

Mandat

- Målet med utvalgets arbeid er å **evaluere ordningene** med forvaring og dom på overføring til tvungent psykisk helsevern og tvungen omsorg.
- Målet er videre å få **utredet** hvordan personer med **alvorlige psykiske lidelser** eller **utviklingshemming** best kan ivaretas under **varetekt, gjennomføring av straff eller særreaksjon, og ved tilbakeføring til samfunnet.**
- Utvalget skal særlig se på hvordan **kvinner** og **barn og unge** bør ivaretas.

Mandat

Utvalget skal

- 1. a) Gjennomføre en **bred evaluering** av forvaring, overføring til tvungent psykisk helsevern og tvungen omsorg.
- 1. b) Utrede hvordan **innsattes helse**, særlig med vekt på alvorlige psykiske lidelser eller utviklingshemming, best kan ivaretas under varetekt, straffegjennomføring og ved tilbakeføring til samfunnet.
- 1. c) Evaluere ordningen med **statlig finansiert prøveløslatelse av forvaringsdømte** til plassering i institusjon eller kommunal boenhet.

Mandat

Basert på evalueringer og utredninger i punkt 1, skal utvalget

- 2. Utrede løsninger innenfor dagens arbeidsdeling og organisering mellom kriminalomsorgen og helse- og omsorgstjenesten ([importmodellen](#)).
- 3. Vurdere om det er behov for nye modeller for [langvarig, høyspesialisert, grensesettende omsorg](#) under straffegjennomføring, ved tilbakeføring fra fengsel eller ved utskrivning fra barnevernsinstitusjon eller døgnbehandling i spesialisthelsetjenesten. Forslag til tiltak kan også inkludere nye organisatoriske løsninger og finansieringsordninger, herunder «sikkerhetshjem».
- 4. Gjennomgå dagens [finansieringsordninger for særreaksjonene](#) dom til tvungent psykisk helsevern og dom til tvungen omsorg, og foreslå eventuelle nye løsninger som i større grad sikrer bærekraft og forutsigbarhet.

Mandat

- 5. Tydeliggjøre hvilke krav som må stilles til **kriminalomsorgen** for å **forebygge helseskade** hos innsatte og **ivareta deres helse** under varetekt og straffegjennomføring, samt presisere hva kriminalomsorgens tilretteleggeransvar innebærer i praksis, og foreslå eventuelle nødvendige tiltak.
- 6. Vurdere hvordan **siktede og domfelte med alvorlig psykisk sykdom eller utviklingshemming** som har opphold i barnevernsinstitusjoner best kan ivaretas.
- 7. Vurdere hvilke særlige hensyn som må tas til **kvinner og unge under 24 år** ved varetekt, straffegjennomføring, eller ved gjennomføring av særreaksjonene og tilbakeføring til samfunnet. I vurderingen skal utvalget se på behovet for nye tiltak og løsninger som kan **bedre psykisk helse blant unge under 24 år og kvinner**.

Mandat

- Evalueringen etter pkt. 1a skal omfatte både **dagens tilbud, omfang** av idømte reaksjoner, om reaksjonene **fungerer** etter sitt formål, **kostnadsutvikling, finansiering, organisering og styring**. Utvalget skal **ikke** vurdere om det er behov for endringer i reglene om utilregnelighet i straffeloven § 20. Dette er ikke til hinder for at utvalget vurderer **konsekvenser** av reglene, dersom utvalget mener det er grunn til dette.

Bakgrunn

- Hovedformålet med forvaring, dom på TPH og tvungen omsorg er:
 - Forebygge fremtidig kriminalitet (samfunnsvern)
- Hensynet til samfunnsvernet står sterkt, samtidig som individets rettssikkerhet og integritet skal ivaretas
- Domfelte og innsatte skal få tilbud om rehabilitering, oppfølging og behandling ut i fra individuelle behov
 - Hensynene skal ivaretas i kriminalomsorgen, barnevernet og helse- og omsorgstjenestene
- Tilstrekkelig bemanning, riktig kompetanse og egnede fysiske rammebetingelser er viktige forutsetninger for at kriminalomsorgen, barnevernet og helsetjenesten skal kunne ivareta sitt samfunnsoppdrag på en god måte

Bakgrunn

- Tilregnelige personer som bryter loven kan få forvaring eller straff
- Utilregnelige personer (som bryter loven) kan få dom til tvungent psykisk helsevern eller tvungen omsorg
- Grensen for tilregnelighet er basert på konkrete vurderinger av medisinske forhold, og på graden av svikt i virkelighetsforståelse og funksjonsevne på handlingstidspunktet.
 - Sterkt avvikende sinnstilstand
- Det er mennesker med tilnærmet samme utfordringsbilde i fengsel, forvaringsanstalter, barnevernsinstitusjoner og i de to særreaksjonsordningene som gjennomføres i helsetjenesten.

Bakgrunn

- Barn fra 15 år kan dømmes til straff hvis de begår alvorlige lovbrudd.
- Straffeloven inneholder bestemmelser som begrenser adgangen til å dømme personer under 18 år til fengsel eller forvaring.
- Barn (fra 15 år) kan idømmes samme reaksjonene som voksne.
- Varetekt, fengselsstraff og ungdomsstraff kan på visse vilkår gjennomføres i barnevernsinstitusjon.
- Unge mellom 15 og 24 år som er dømt til fengselsstraff, forvaring eller særreaksjoner i helsevesenet, er sårbare og har behov for særskilt omsorg og oppfølging.
- Risikoen for uheldig påvirkning, utvikling eller skadevirkninger er større enn for eldre
- Forholdene for unge frihetsberøvede mellom 15 og 24 år krever derfor særskilt oppmerksomhet.

Bakgrunn

- Diskusjon om:
 - Menneskerettigheter
 - Fengsel og forvaring
 - Tvungent psykisk helsevern og tvungen omsorg
 - Gjennomføring av straff og varetekt i barnevernsinstitusjoner
 - Tilbakeføring og opphør av særreaksjon

Samfunnshendelser

Hendelser i samfunnet, før 2023 og underveis

- Flere aktører har gjort ulike tilsyn i ulike og kommentert ulike forhold
 - Sivilombudet, tilsyn med fengsler og regionale sikkerhetsavdelinger
 - Kvinners situasjon i fengsel og suicid i fengsel m.m
 - Helsetilsynet,
 - Enkeltsaker og helsevesenets håndtering av grupper pasienter
 - Ukom, alvorlige hendelser i helsetjenesten
 - To rapporter angående hendelser med dømte til TPH og en om §188 varetektsurrogat
 - NOU om barnevernsinstitusjoner
 - I grenselandet (kommunenenes utfordringer med bosetting og omsorg for pas med voldsatferd)
- Nyhetsbildet
 - Kritikk ang. enkeltsaker og forhold i kriminalomsorg, barnevernet og helsevesenet
 - Kvinner i fengsel
 - Voldskriminalitet hos ungdommer
 - Barn i fengsel
 - M.m.

Arbeid i Utvalget

Foredrag, innspillsmøter og besøk

- Foredrag og innspill i utvalgets møter
 - Sivilombudet, KDir, Hdir, ymse foreninger m.m.
- Besøk i flere institusjoner
 - Fengsel
 - Helseinstitusjoner
 - Boliger for personer som er plassert pga samfunnsvern
 - M.m
- Innspillsmøte 20.03.24
- Åpen invitasjon om å komme med innlegg/ informasjon/forslag og vurderinger – Utvalgets nettside

Noen kommentarer knyttet til utvalgsarbeidet

- På flere områder har det vært vanskelig eller umulig å få tak i nødvendig informasjon for å kunne evaluere
- På noen områder har det tatt lang tid å få tak i nødvendig informasjon
- Offentlig oversikt ser ut for å mangle på noen områder
- Dette har ført til forsinkelse angående en del viktige diskusjoner og avgjørelser
- Vedvarende mangel på informasjon vil nok påvirke diskusjon og konklusjoner i rapporten fra utvalget

Rapporten – NOU fra Utvalget

- Slutføring av arbeidet pågår
- NOU skal komme 1. mars 2025.